

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Шологон Лілія Іванівна

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:
методичні вказівки для студентів першого
курсу Інституту історії, політології
і міжнародних відносин
спеціальності «Історія»

Івано-Франківськ, 2014

УДК 371.214.114
ББК 74.580.263.1

Методичні вказівки із нормативної навчальної дисципліни “Вступ до спеціальності” для студентів першого курсу спеціальності “Історія” Інституту історії, політології і міжнародних відносин підготувала кандидат історичних наук, доцент кафедри історіографії і джерелознавства Шологон Лілія Іванівна.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент

Сливка Любов Василівна

кафедра українознавства

Івано-Франківський національний медичний університет

кандидат історичних наук, доцент

Стефанюк Галина Василівна

кафедра історіографії і джерелознавства

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Інституту історії, політології і
міжнародних відносин*

*Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

(протокол № 2 від 23 вересня 2014 р.)

© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Навчальна програма курсу.....	5
Тематичний план.....	13
Плани семінарських занять та методичні рекомендації.....	14
Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи....	27

Вступ

Перший курс навчання в університеті – це перший крок до вибраної спеціальності. Тому насамперед студентам-першокурсникам необхідно з'ясувати труднощі обраної професії і отримати чітке уявлення про знання, якими необхідно оволодіти. Саме тому, для студентів перших курсів історичних факультетів, заплановано вивчення нормативного курсу “Вступ до спеціальності”, завдання якого наступні:

- ознайомити студентів-першокурсників з предметом і соціальними функціями історичної науки, пробудити в них інтерес до неї, підкреслити, що це одна з найцікавіших гуманітарних наук;
- вказати, на яких теоретичних принципах і методологічних засадах базується історична наука;
- підкреслити, що історія вивчається не лише з науково-пізнавальних міркувань, але й з метою практичного застосування набутих знань щодо сьогодення, здатності прогнозувати наступний розвиток суспільства, країни;
- вказати на винятково важливе значення історичних джерел та історичної літератури, їх творчого аналізу і опанування для здобуття студентами спеціальності історика, становленні його як особистості, громадянина, патріота;
- дати настанови студентам, як набувати історичні знання на лекційних, семінарських заняттях, в процесі самостійної роботи в бібліотеці, архіві;
- проінформувати студентів про обсяг навчальних дисциплін, іспитів, заліків, практик для здобуття двох рівнів вищої освіти: 1-го освітньо-кваліфікаційного – бакалавр історії (4 роки навчання), 2-го освітньо-кваліфікаційного – спеціаліст (5 років навчання), а також магістр (5 років);
- наголошувати, що тільки наполеглива навчальна праця студентів, особливо самостійна, є запорукою успішного їх навчання у вузі і здобуття історичної спеціальності.

Тема 1. Предмет історичної науки і її соціальні функції

Історія – одна з найдавніших галузей людських знань. Відображення історичних подій в "Іліаді" і "Одіссеї", в "Історії" Геродота. Історія – дослідження, знання про минуле, про всі факти з минулого людства. Історія – наука, яка вивчає минуле.

Історія як наука у широкому розумінні (наука про минуле природи і людства) і у вузькому розумінні (наука про минуле суспільства). Історія людства як частина історії Землі. Специфіка історії людства (свідома діяльність людей, дія об'єктивних законів суспільного розвитку). Історія – наука про суспільне життя у всіх його проявах і у поступальному розвитку.

Принципи поділу історичної науки (структурний, просторово-географічний, хронологічний).

Структурний принцип поділу історії (економічного, політичного і культурного життя).

Просторово-географічний принцип поділу історії (всесвітня, країн Європи, Америки, Африки, Азії, Близького Сходу, Скандинавії та ін.), історія окремих країн (Англії, Франції, США, Китаю, Росії та ін.). Історія України - складова частина всесвітньої історії. Історія України - сукупність історії її історичних областей, регіонів, адміністративних областей, районів, населених пунктів (історичне краєзнавство).

Хронологічний принцип поділу історії (історія первісного суспільства, стародавня історія, історія середніх віків, нова історія, новітня історія). Цивілізація. Поняття "історична епоха" (вужча від поняття "цивілізація").

Поняття "період", "етап", "епоха".

Роль наукової періодизації в історичній науці. Історична наука – фундаментальна галузь людських знань. Найважливіші завдання історичної науки (відтворення картини минулого, встановлення закономірностей, зв'язків минулого з сучасним). Історія – соціальна пам'ять людства. Передання історичного досвіду. Сучасна закономірна ланка розвитку попередніх етапів розвитку людства. Функція історії (осмислення минулого і перетворення його в надбання сучасного; сучасність продовження минулого). Роль історичного досвіду в житті суспільства.

Історична наука – посередниця між минулим і сучасним. Розвиток людства – по висхідній лінії (від нижчого до вищого). Ставлення до культурних надбань людства. Історична наука і її виховна функція (через конкретний історичний матеріал, приклади гідні наслідування). Виховання почуття шани, любові, гордості за свою Вітчизну, за своїх видатних предків, їх боротьба за Україну, її незалежність, державність

Історія і передбачення майбутнього розвитку суспільства (здатність прогнозування) на основі простеження тенденції розвитку минулого і сучасного. Гедоністична функція історії. Взаємозв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Необхідність накопичення історичних

знань майбутніми спеціалістами-істориками.

Тема 2. Вища історична освіта в Україні.

Роль історичної освіти в опануванні історичними знаннями. Вивчення історії в школах, вищих навчальних закладах України в різні періоди. Вищі навчальні заклади України з історичними факультетами. Коротка історія Прикарпатського національного університету, історичного факультету, Інституту історії і політології.

Державний план навчального процесу за спеціальністю "Історія". Два рівні вищої освіти (денна форма навчання): 1-й освітньо-кваліфікаційний – бакалавр історії (базова вища освіта) 4 роки навчання. Два розділи цього плану. Розділ "Нормативні навчальні дисципліни". Складається з двох циклів. "Гуманітарний та соціально-економічний цикл": "Філософія", "Історія філософії України", "Українська та зарубіжна культура", "Основи економічної теорії", "Соціологія", "Основи екології", "Фіз. виховання", "Ділова українська мова", "Безпека життєдіяльності". Цикл "Фундаментальні і професійно орієнтовані дисципліни" – "Археологія", "Історія первісного суспільства", "Історія Стародавнього Сходу", "Історія Стародавньої Греції і Риму", "Історія середніх віків", "Історія країн Азії і Африки, Західної Європи і Північної Америки", "Історія слов'ян", "Історична географія", спеціальні історичні дисципліни, етнологія, історичне краєзнавство, психологія, педагогіка, інформатика, латинська мова та інші. Розділ "Вибіркові навчальні дисципліни" Практика студентів (археологічна, етнографічна, музейно-архівна, педагогічна). Кваліфікаційна робота. Державні іспити (історія, методика викладання історії, педагогіка, іноземна мова).

2-й освітньо-кваліфікаційний рівень (повна вища освіта). Спеціаліст. Історик. Викладач. 1 рік навчання. 9-й семестр – теоретичний курс;

10-й семестр – педагогічна практика, переддипломна практика, написання дипломних, магістерських робіт.

Заочна форма навчання (те ж саме при меншій у 3 – 4 рази кількості навчальних годин, відсутності більшості практики). Забезпечення навчально-виховного процесу.

Професорсько-викладацький склад ВНЗ, наукові ступені і вчені звання викладачів, посади. Кафедри. Роль професорсько-викладацького складу у підготовці спеціалістів-істориків.

Історія Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Історичний факультет. Інститут історії і політології. Структура Інституту історії і політології. Кафедри. Наукові підрозділи Інституту історії і політології: Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху; Прикарпатський центр політичних і євроінтеграційних досліджень; Інститут історії, етнології і археології Карпат; Науково-освітній центр українського козацтва імені полковника Семена Височана; Навчально-

науковий центр дослідження Центрально-Східної Європи.

Тема 3. Історичні джерела та їх науковий аналіз

Історична реальність минулого. Зв'язок між минулим (історією) і справжнім (сучасністю). Складність дослідження минулого (через відсутність реального об'єкта, неповторність події, обмеженість історичного експерименту).

Роль історичних джерел в дослідженні минулого. Сліди минулого в сучасному (знаряддя праці, будівлі, зразки мистецтва, зброя, одяг, писемні пам'ятки та ін.).

Класифікація історичних джерел за трьома принципами (просторово-географічним, структурним і хронологічним).

Зміст джерел, їх походження, форма, практичне значення. Класифікація джерел за видами: писемні, речові, етнографічні, усні (фольклорні), лінгвістичні, фотокінодокументи, фонодокументи). Відповідність виду документів потребам дослідження.

Писемні джерела (рукописи на папірусі, пергаменті, папері, друковані матеріали, написи на камені, метали, кераміці, бересті, настінні написи).

Два види писемних пам'яток: офіційні документи (статистика, юридичні акти, закони, судові рішення) і нарративні (розповідні) пам'ятки (літописи, хроніки, історичні повісті, мемуари, записки, публіцистика та ін.). Рівень достовірності джерел.

Речові пам'ятки чи їх фрагменти (знаряддя праці, речі домашнього вжитку, монети, зброя, будівлі, прикраси, картини та ін.). Етнографічні матеріали (дані про побут, звичаї, обряди, свята, релігійні вірування). Усна народна творчість (фольклор, перекази, замовляння, пісні, казки, билини, прислів'я). Лінгвістичні пам'ятки (мова різних епох, діалекти, імена, усна мова і писемна). Кіно-фоно-фотодокументи (фотографії, кінострічки, аудіо- і відеозаписи, копії кіножурналів, хронікально-документальні фільми). Необхідність врахування поглядів автора документа.

Поняття "історичний факт" як реальна подія минулого і як науково-історичний факт (його відображення в історичній літературі). Інтерпретація історичного факту. Неупередженість підбору фактів. Критерії їх відбору (фронтальний, масовий, не вибірковий).

Порядок роботи з історичними джерелами. Критичний підхід. „Перехрестний допит джерел”. Р.Колінгвуд, М.Блок, сорбонські професори Лянглуа та Сеньобос. Встановлення їх достовірності (щоб не був фальсифікатом). Зовнішня та внутрішня критика джерела. Спеціальні історичні дисципліни.

Джерелознавство (теорія і методика вивчення та використання писемних історичних джерел).

Археографія (від гр. "архео" – давній і "графо" – пишу) теорія і практика публікації

писемних джерел.

Епіграфіка (від гр. "епіграф" – напис) вивчення і публікація давніх і середньовічних написів на твердих матеріалах – камені, металі, кераміці, на стінах соборів, храмів, стелах, предметах ритуального і побутового вжитку.

Сфрагістика (від гр. "сфрагіс" – печатка) вивчення печаток, штампів, вирізаних на твердому матеріалі-матрицях і їх відбитків-на золоті, сріблі, свинці, воскові, сургучі, папері.

Палеографія (від гр. "палео" – давній і "графо" – пишу) вивчення історії письма, способу написання букв на воскових таблицях, пергаменті, папірусі, бересті; пам'яток письма різних народів і епох, матеріалів і знарядь для письма.

Хронологія (від гр. "хронос" – час і "логос" – вчення) вивчення виміру часу, календарних систем, встановлення точних дат історичних подій і документів.

Метрологія (від гр. "метро" – міра і "логос" – вчення) вивчення мір: одиниць довжини, площі, об'єму, ваги, які використовувались, в минулому різними народами світу. Необхідність уніфікацій цих мір в новітній період історії для співставлення, кращого розуміння.

Нумізматика (від лат. "нумізма" – монета) вивчення історії монетного карбування і грошового обігу за монетами, орденами, медалями, жетонами, значками (фалеристика), паперовими грішми або бонами (боністика).

Дипломатика (від гр. "дипломатія" – офіційний лист) вивчення форм і змісту державних, церковних, корпоративних і приватних актів, грамот з метою встановлення їх справжності, достовірності, часу складення.

Геральдика (від лат. "гералдус" – гербознавство) вивчення гербів.

Генеалогія (від гр. "генеа" – рід і "логос" – вчення) вивчення історії родів, родовідних записів, встановлення родинних зв'язків між окремими особами.

Емблематика (від гр. "емблема" – рельєфне прикрашення) вивчення історії розробки і прийняття державних емблем па печатках, прапорах, орденах, медалях, монетах, грошових знаках, гербах міст, значках, марках, поштівках, грамотах та ін.

Топоніміка (від гр. "топо" – місце і "онома" – ім'я, назва) вивчення географічних назв населених пунктів, вулиць, площ, рік, озер, гір, рівнин, горбів, урочищ та ін.

Роль речових пам'яток у дописемний період.

Археологія окрема історична наука (вивчення історичного минулого людства за речовими пам'ятками шляхом розкопок).

Висхідний момент історичного дослідження – нагромадження достовірних фактів у хронологічній послідовності і у взаємозв'язках. Їх наукова інтерпретація, критика, групування, об'єктивний опис, систематизація, реконструкція історичного минулого, доходження основних наукових висновків.

Найважливіші принципи (методи) аналізу історичних джерел. Історична герменевтика, деконструкція джерела, квантативний аналіз, "усна історія", „мікроісторія”, просопографія, історико-порівняльний або компаративний підхід.

Порядок виявлення писемних пам'яток (спочатку опублікованих, що подаються в бібліографічних покажчиках, каталогах, потім у фондах архівів, бібліотек, музеїв). Необхідність знань про архіви. Довідники, путівники архівних фондів. Найважливіші архіви України (Центральний державний історичний архів України у м. Києві; Центральний державний історичний архів України у м. Львові; Центральний державний архів вищих органів влади і управління України; Київський Центральний архів давніх актів; Центральний державний архів громадських організацій; Центральний державний архів кінофотофонодокументів у Києві; Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України; Центральний державний архів науково-технічної документації України), обласні, міські, районні державні архіви, відомчі архіви та найважливіші фонди в них.

Тема 4. Історична література та її вивчення

Джерельна база історичних досліджень. Відносність історичних знань. Неповнота образу минулого в історичних працях. Рух від приблизного до більш повного. Поповнення історичних знань. Застарілі підручники, посібники, історична література у пострадянський період. Необхідність оновлення навчальних програм, підручників, наукової літератури, стирання "білих плям" (невідомого) і "чорних плям" (фальсифікацій). Поповнення навчальної літератури новими фактами, концепціями, археологічними матеріалами, опублікованими документами. Необхідність опрацювання багатьох архівних джерел.

Плюралізм у висвітленні історичних подій – ознака неповноти джерел і різних методологічних підходів. Позиція автора.

Принципи відбору джерел в історичній праці. Вимога неупередженості автора. Підстави для гіпотези, припущення автора в історичному дослідженні. Мова викладу матеріалу. Переконливість наукового мислення. Науковість і популярність. Роль і місце суб'єктивного моменту "історична правда" і "об'єктивна істина".

Види видань історичної літератури. Підручник, монографія, наукова стаття, публікації історичних джерел, рецензія, автореферат дисертації,

Добре системне знання історичної літератури, необхідна умова становлення спеціаліста-історика (викладача, учителя, науковця, археолога, архівіста та ін.). Необхідність самостійного знаходження і опрацювання наукової літератури, зокрема праць визначних українських та зарубіжних істориків: монографій, а також наукових статей в журналах.

Наукова періодика. Наукові, навчально-методичні, громадсько-політичні, науково-популярні журнали: „Український історичний журнал”, „Український історик”, „Український

гуманітарний огляд”, „Український археографічний щорічник”, „Україна модерна”, „Пам’ятки України: історія та культура”, „Схід – Захід. Історико-культурологічний збірник”, „Київська старовина”, „Історія та історіографія в Європі”, „Історія в школах України”, „Записки Наукового Товариства імені Шевченка”, „Археологія”, „Архіви України”, „Вісник Прикарпатського університету. Історія”, „Вісник Прикарпатського університету. Політологія”, „Галичина: науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис”, „Карпати. Людина. Етнос. Цивілізація”, „Новая и новейшая история”, „Отечественная история”, „Отечественные архивы”, „Вопросы истории”, „Вестник древней истории”, „Славяноведение”, „Central European History”, „Cultural Studies”, „Economic History Review”, „Journal of Family History”, „Journal of World History”.

Написання історичних праць. Підготовчий етап. Вибір теми дослідження. Об’єкт і предмет дослідження. Принципи історизму та об’єктивності. Інформаційний етап. Етап реконструкції. Пояснювальний етап. Нарративний етап.

Історіографія (від гр. "історія – минуле і "графо" – пишу) вивчення історичної літератури, розкриття змісту, світогляду, концепцій авторів у історичних працях різних періодів. Найбільш відомі історики України минулого і сучасного. М.Костомаров, Д.Бантис-Каменський, В.Антонович, Д.Багалій, М.Грушевський, М.Аркас, Д.Яворницький, Д.Дорошенко, Н.Полонська-Василенко, І.Крип’якевич, О.Єфименко, В.Іконников, О.Лазаревський, В.Щербаківський, Г.Барвінський, М.Драгоманов, М.Кордуба, В.Кубійович, А.Жуковський, О.Субтельний, Т.Гунчак, І. Нагаєвський, І.Лисяк-Рудницький, О.Оглобин, В.Косик, П.Мірчук, Т.Костюк, І.Гуржій, Ф.Шевченко, В.Голобуцький, М.Супруненко, Ю.Кондуфор, В.Дядиченко, Ф.Лось, В.Сарбей, М.Яворський, М.Рубач, І.Рибалко, П.Михайлина, І.Синько, М.Кравець, В.Клоков, В.Баран, М.Брайчевський, В.Солдатенко, О.Реєнт, В.Смолій, С.Кульчицький, В.Литвин, В.Верстюк, В.Сергійчук, М.Коваль, Я.Дашкевич, В.Волковський, В.Даниленко, Г.Касьянов, Ю.Шаповал, І.Білас, О.Рубльов, П.Панченко, Р.Лях, Б.Ярош, Ю.Зайцев, В.Сарбей. Історики Прикарпатського університету. Основна проблематика їх історичних досліджень.

Найважливіші принципи написання наукових праць. Об’єктивність та неупередженість автора історичної праці. Чотири типи історіописання. Вибір теми наукового дослідження. Найважливіші принципи написання наукової літератури та джерельного матеріалу при підготовці історичного дослідження. Написання наукової роботи.

Тема 5. Роль історичної бібліографії у підготовці спеціаліста-історика

Ознайомлення студентів з роботою наукових бібліотек (бібліотечні заняття, екскурсії працівників наукових бібліотек з першокурсниками). Забезпеченість студентів навчальною і науковою літературою. Рекомендація викладачами літератури до теми семінарських занять.

Методика бібліографічного пошуку літератури. Каталоги. Підручники. Посібники. Монографічна література. Методика ознайомлення з книгою. Історичні праці – об'єкт дослідження історіографії. Роль історіографії в теоретичній та методологічній підготовці спеціалістів-істориків, їх здатність критично з'ясувати ідейні позиції, погляди, інтереси авторів, дати оцінку праць істориків дворянських, буржуазних, радянських, сучасних.

Історична бібліографія (від гр."біблiон" – книга і "графo" – пишу) точний облік, опис і рекомендація історичної праці до опрацювання. Складання бібліографічних карток, списків, оглядів друкованих праць; реєстрація праць за певними галузями знань, по певній темі. Опис і оцінка друкованої праці. Бібліографія як перелік праць, використаних при написанні теми. Бібліографічний посібник, бібліографічний список, бібліографічний вказівник, бібліографічний огляд. Типи бібліографічних покажчиків з історії. Класифікація бібліографічних видань.

Основні правила бібліографічного опису історично літератури і джерел. Приклади бібліографічного опису різних видань історичних джерел та літератури. Бібліографічний опис неопублікованих джерел.

Необхідність постійно слідкувати за новинками літератури, зокрема студентами по темах курсових, кваліфікаційних, дипломних, магістерських робіт, аспірантами, докторантами, здобувачам – по кандидатських і докторських дисертаціях, при написанні монографій, наукових статей. Робота з каталогами бібліотек, електронними каталогами та прикнижковою бібліографією. Систематичний та алфавітний каталоги. Фронтальний та вибіркового методи пошуку історичних джерел та наукової літератури.

Використання довідкової літератури. Архівні путівники, довідники по вітчизняній історії, довідники по історії зарубіжних країн, історичні словники і енциклопедії, універсальні енциклопедії та словники, тлумачні словники.

Ретроспективна і поточна бібліографії. Прищеплення студентам вміння оформляти науково-довідковий апарат, списки літератури. Роль бібліографічних покажчиків, анотацій, оглядів, енциклопедичних словників, довідкових видань. "Літопис книг", "Літопис журнальних статей". "Літопис газетних статей", "Літопис рецензій", "Друг читача". Покажчик статей в "Українському історичному журналі" № 12 за кожен рік.

Бібліографія (державна, науково-допоміжна, рекомендаційна, видавнича, книготоргівельна, краєзнавча, країнознавча, персональна). Тематичні бібліографічні видання.

Бібліографія за географічним принципом, хронологічним, структурним (праці економічного, політичного, культурологічного характеру; бібліографія історичних праць за місцем видання).

Видавництва історичної літератури: Київські – "Наукова думка", "Либідь", "Україна",

“Академія”, “Альтернативи”, “Дніпро”, “Київська правда”, “Книга пам’яті України”, “Діокор”, “Генеза”, “Вища школа”, “Основи”, “Абрис”, “Педагогіка”, “Рада”, “Панорама”, “Криниця”, “Обереги”, “Веселка”, “Фаренгейт”, “Глобус”, “Час”, “Парламентське видання”, “Бібліотека українця”; львівські – “Світ”, „НТШ”, “Каменяр”, “Свобода”, “Кальварія”, “Фенікс”, “Просвіта”; Одеські – “Маяк”, “Астропринт”; тернопільські – “Збруч”, “Економічна думка”; чернівецькі – “Рута”, “Прут”, “Золоті литаври”, “Буковина”, “Зелена Буковина”, “Місто”; дніпропетровські – “Січ”, івано-франківські – “Галичина”, “Нова зоря”, “Лілея-НВ”, “Плай”, “Доля”, ужгородські – “Карпати”, “Патент”; луцькі – “Вежа”, “Ініціал”, “Настир’я” та ін. Спільні видання із зарубіжним видавництвом: Київ – Нью-Йорк, Острог – Нью-Йорк, Київ – Торонто, Київ – Чикаго, Київ – Відень та ін. Українські зарубіжні видавництва у містах: Мюнхен, Нюрнберг, Відень, Прага, Варшава, Краків, Париж, Роттердам, Нью-Йорк, Вашингтон, Чикаго, Торонто, Саскатун, Вінніпег, Філадельфія, Мельбурн, Сідней та ін.

Перевидання в Україні і за кордоном праць визначних українських істориків.

Допомога студентам бібліотечними працівниками у пошуку необхідної літератури, вироблення у студентів навичок і умінь самостійного пошуку цієї літератури, бережливого ставлення до книги.

Оформлення бібліографії у науковій праці. Бібліографічні покликання: наскрізьні, затекстові, алфавітні, хронологічні, сформовані по мірі використання джерел та наукової літератури або у вигляді систематичних списків. Структура систематичних списків. Загальні вимоги до цитування у науковій праці.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва теми	Кількість годин, відведених на		
	лекції	практичні (семінарські), лабораторні заняття	самостійну роботу

Тема 1. Предмет історичної науки та її соціальні функції	2	2	8
Тема 2. Вища історична освіта в Україні	2	4	8
Тема 3. Історичні джерела та їх науковий аналіз	6	2	8
Тема 4. Історична література та її вивчення	2	4	8
Тема 5. Роль історичної бібліографії в підготовці спеціаліста-історика	4	4	8

Разом за <u> I </u> семестр	16	16	40
-----------------------------	----	----	----

ПРЕДМЕТ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ

Основні поняття: історія.

План

1. Історія як одна із найдавніших галузей людських знань.
2. Найважливіші завдання історичної науки.
3. Необхідність накопичення історичних знань майбутніми фахівцями.

Теми рефератів

Сучасна історична наука в Україні: проблеми та перспективи дослідження.

Література

Блок М. Апология истории, или ремесло историка. – Москва, 1973. – С. 7–15.

Ключевский В.О. Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории. – М., 1968. – С. 237, 241.

Немировский А.Й. Рождение Клио: у истоков исторической мысли. – Воронеж, 1986. – 349 с.

Свідзинський А. Чи існують закони історії // Сучасність. – 1998. – 12. – С. 114–120.

Ярош О. Логіка і сенс історії // Галицько-буковинський альманах. – 1997. – № 2. – С. 185–198.

Рент О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Український історичний журнал. – 1999. – № 3. – С. 3–22.

При підготовці першого питання семінарського заняття дайте визначення поняттю «історія». Проаналізуйте як змінювалося поняття про історію як науку, починаючи з часів Геродота закінчуючи сьогоденням. Охарактеризуйте структуру історичної науки.

При опрацюванні другого питання семінарського заняття з'ясуйте, коли історія сформувалася як наука, яка здобуває знання лише властивими її методами та

виокремить основні її соціальні функції.

При опрацюванні третього питання семінарського з'ясуйте, які вимоги ставить історія перед тими хто бажає належним чином опанувати цю галузь знань, стати висококваліфікованим фахівцем – педагогом, науковцем, архівним, музейним працівником тощо.

ВИЩА ІСТОРИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Основні поняття: педагогічний інститут, класичний університет, Інститут історії, політології і міжнародних відносин, державний навчальний план, нормативні навчальні дисципліни, вибіркові навчальні дисципліни, фундаментальні та професійно-орієнтовані дисципліни, бакалавр, спеціаліст, магістр, наукова ступінь, вчене звання.

План

1. Можливості одержання вищої історичної освіти в державі. Навчальні заклади України, історичні факультети.
2. Історія як наука в Прикарпатському національному університеті. Структура Інституту історії, політології і міжнародних відносин.
3. Державний план навчального процесу за спеціальністю “Історія”. Два рівні вищої освіти (бакалавр, спеціаліст). Магістратура і магістри.
4. Професорсько-викладацький склад історичних факультетів.

Теми рефератів

1. Функціонування навчальних музеїв при історичному факультеті Прикарпатського національного університету (Музей археології Прикарпаття, історико-меморіальний музей О.Довбуша, музей кафедри історії України).
2. Робота наукових установ створених при історичному факультеті (Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху; Прикарпатський центр політичних і євроінтеграційних досліджень; Інститут історії, етнології і археології Карпат; Науково-освітній центр українського козацтва імені полковника Семена Височана; Навчально-науковий центр дослідження Центрально-Східної Європи).

Література

Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В.Стефаника (Документальний нарис). Ужгород, 1990. – 118 с.

Інститут історії і політології: 70 років педагогічної, наукової й громадської діяльності / Під ред. професора М.Кугутяка. – Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2010. – 336 с.

Історичний факультет. Здобутки, пріоритети, перспективи. Івано-Франківськ, 2000. – 68 с.

Онопрієнко В.І. Історія української науки ХІХ – ХХ століть. – Київ: Либідь, 1998. – 112 с.

Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Київ: Знання-прес, 2002. – С. 36–38.

При підготовці першого питання семінарського заняття з'ясуйте особливості здобуття вищої історичної освіти в Україні: перелічіть вищі навчальні заклади, де можна здобути фах історика, структуру історичних факультетів та Інститутів історії класичних та педагогічних університетів й інших вищих навчальних закладів.

Опрацьовуючи друге питання семінарського заняття використайте працю «Інститут історії і політології: 70 років педагогічної, наукової й громадської діяльності / Під ред. професора М.Кугутяка. – Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2010. – 336 с.». На її основі проаналізуйте структуру Інституту історії, політології і міжнародних відносин, науковий доробок кафедр Інституту, наукових центрів, окремих викладачів тощо.

При підготовці третього питання семінарського заняття скористайтеся конспектом лекційного заняття про вищу історичну освіту в Україні, при цьому охарактеризуйте особливості державного навчального плану за яким здійснюється підготовка істориків-фахівців. Порівняйте процес підготовки спеціалістів за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр та магістр.

Опрацьовуючи третє питання семінарського заняття спочатку дайте

визначення термінам «наукова ступінь» і «вчене звання». На основі лекційного матеріалу з'ясуйте кваліфікацію професорсько-викладацького складу Інституту історії, політології і міжнародних відносин.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ НАУКОВИЙ АНАЛ. НЕОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ

Основні поняття: історичне джерело; письмові, речові, етнографічні джерела; усна народна творчість; лінгвістичні джерела, фотодокументи, кінодокументи, фонодокументи, історичний факт, архів: архівний документ, путівник по фондах архіву.

План

1. Поняття історичного джерела та його роль в дослідженні минулого людства.
Види історичних джерел.
2. Порядок виявлення архівних джерел.
3. Державні історичні архіви України.

Теми рефератів

1. Особливості класифікації писемних джерел.
2. Приватні наукові архіви в Україні в ХІХ – ХХ ст.

Література

Архівознавство: Підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред.. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. – К.: Видавничий дім “КМ Академія”, 2002. – С.319–330.

Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. – К., 1995. – С.40–49; С. 88–94.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – Київ: 2002. – 360 с.

Історичне джерелознавство: Підручник / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін. – К.: Либідь, 2002. – С.68–70, С. 129–140.

Макарчук С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. – Львів: Світ, 1999. –

С. 5–17.

Нариси з історії архівної справи в Україні / За загальною редакцією І.Матяш та К.Климової. – Київ: Видавничий дім „КМ Академія”, 2002. – С. 273–291.

Державний архів Івано-Франківської області: Путівник. – Т. 1: Фонди періоду до 1939 року / Упорядники: В.Гнатів, Н.Калюжна, Л.Соловка, О.Човганюк, В.Янош. – Київ, 2008. – 464 с.

Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ: Університет „Україна”. – С. 10 – 17, 260–319.

При підготовці першого питання семінарського заняття потрібно скористатися лекційним матеріалом та підручником з історичного джерелознавства, щоб дати визначення поняттю «історичні джерела» та зробити їх класифікацію. З’ясуйте роль історичних джерел в дослідженні минулого людства.

При підготовці другого питання семінарського заняття використайте «Історичне джерелознавство: Підручник / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін. – К.: Либідь, 2002. – С.68–70». На основі опрацьованого матеріалу дайте відповіді на запитання на якому етапі свого наукового дослідження історик може розпочинати пошук писемних джерел в архівних установах, якою є методика виявлення неопублікованих документів необхідних для дослідження тієї чи іншої проблематики.

При підготовці третього питання семінарського заняття використайте підручник «Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ: Університет «Україна». – С. 10–17». Опрацювавши зазначений матеріал перелічіть центральні державні архіви України, документами яких може скористатися історик та охарактеризуйте проблематику документів, що зберігаються в кожному з них. Зверніть увагу також на державні архіви областей, зокрема, на історію діяльності та тематику документів, що зберігаються у Державному архіві Івано-

Франківської області. При цьому треба скористатися путівником по фондах архіву або інтернет-ресурсами.

ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА-ІСТОРИКА. НАЙВАЖЛИВІШІ ПРИНЦИПИ НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Основні поняття: підручник, монографія, наукова стаття, енциклопедія, рецензія.

План.

1. Об'єктивність та неупередженість автора історичної праці. Чотири типи історіописання. Мова історичної праці.
2. Вибір теми наукового дослідження.
3. Найважливіші принципи опрацювання наукової літератури та джерельного матеріалу при підготовці історичного дослідження.
4. Написання наукової праці.

Література

Брайчевський М. Вступ до історичної науки: навч. посібник. – Київ: Видавничий дім «KM Academia», 1995. – 168 с.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – Київ: 2002. – 360 с.

Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. – Львів: ЛОИМІО, 1996. – С. 55–67.

Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Київ: Знання-прес, 2002. – С. 273, 276, 281–283.

Яковенко Н. Вступ до історії. – Київ: Критика, 2007. – С. 257–337.

При підготовці семінарського заняття необхідно перш за все скористатися працею Наталі Яковенко «Вступ до історії». Опрацьовуючи перше запитання спробуйте дати визначення поняттям «об'єктивність» та «неупередженість». З'ясуйте на основі рекомендованої літератури: чи може історик стовідсотково бути об'єктивним і неупередженим. Обґрунтуйте свою відповідь. Охарактеризуйте чотири типи історіописання: засудження/схвалення, апологетизація, квазібезсторонність, іронічна відстороненість. Якою, на Вашу думку, має бути мова сучасної історичної

праці?

При підготовці другого питання семінарського з'ясуйте якими критеріями повинен керуватися дослідник вибираючи тему свого наукового дослідження. Що, на Вашу думку, в цьому плані є найбільш пріоритетним: особисті зацікавлення, знання іноземних мов, доступність джерел?

При підготовці третього питання охарактеризуйте найважливіші етапи та послідовність опрацювання наукової літератури та джерел для власного дослідження. З'ясуйте при цьому, які запитання Ви повинні поставити до наукових праць та джерел, що стали об'єктом Вашої уваги.

Опрацьовуючи четверте питання семінарського заняття дайте відповіді на запитання про принципи, якими повинен скористатися історик при написанні історіографічного та джерельного огляду, змісту основної частини, вступу та висновків до роботи. Яких при цьому правил наукової етики необхідно обов'язково дотримуватися?

ТЕМАТИЧНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОШУК ІСТОРИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні поняття: поточна бібліографія, ретроспективний пошук, прикнижкова і пристатейна бібліографія, бібліографічні покликання, наскрізні покликання, затекстові покликання, історична бібліографія, ГОСТ, ДСТУ, бібліографічний опис, бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, персональна бібліографія, краєзнавча бібліографія, країнознавча бібліографія.

План

1. Типи бібліографічних покажчиків з історії.
2. Класифікація бібліографічних видань.
3. Приклади бібліографічного опису різних видань історичної літератури.
4. Бібліографічний опис неопублікованих джерел.
5. Оформлення бібліографії в науковій праці:
 - а) бібліографічні посилання;
 - б) загальні вимоги до цитування;
 - в) складання списку використаних джерел та літератури

Теми рефератів

Бібліографічні “Літописи” Книжкової палати України – поточні видання універсальної бібліографії.

Література

- Брайчевський М. Вступ до історичної науки: навч. посібник. – Київ: Видавничий дім “КМ Academia”, 1995. – 168 с.
- Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – Київ: 2002. – 360 с.
- Парфенов И. Основы исторической библиографии. – Москва, 1990. – С. 18–22.

Приклади оформлення бібліографічного опису // Бюлетень ВАК України. – 2008. – № 3. – С. 9–13.

Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Київ: Знання-прес, 2002. – С. 36–38.

Яковенко Н. Вступ до історії. – Київ: Критика, 2007. – С. 303–304.

При опрацюванні першого питання семінарського охарактеризуйте типи бібліографічних покажчиків з історії, а саме, покажчики літератури по всесвітній літературі в цілому; покажчики по окремим періодам всесвітньої історії; покажчики, що охоплюють історію окремих країн; покажчики по історії окремих регіонів; тематичні покажчики з історії окремих подій і проблем; покажчики по окремим галузям науки (соціальной історії, історії культури, історії церкви); покажчики джерел; покажчики по спеціальним історичним дисциплінам; покажчики по історії історичної науки; бібліографія праць окремих істориків, покажчики змісту історичних журналів та методику ознайомлення з ними.

Опрацюючи друге питання семінарського заняття зробіть класифікацію бібліографічних видань та поясніть специфіку роботи з бібліографічними посібниками, списками, вказівниками, оглядами.

При підготовці третього питання семінарського заняття спочатку дайте визначення поняттю «історична бібліографія». Поясніть в чому полягають особливості бібліографічного опису монографій, наукових статей, збірників, виданих за матеріалами проведених конференцій, енциклопедичних видань, опублікованих джерел? Наведіть приклади бібліографічного опису зазначених вище видань історичної літератури.

При підготовці четвертого питання семінарського заняття поясніть в чому полягає специфіка бібліографічного опису архівних документів? Скористайтеся конспектом лекційного заняття з бібліографії аби навести приклад бібліографічного опису неопублікованого джерела.

При опрацюванні п'ятого питання семінарського заняття, окрім зазначеної вище літератури, скористайтеся конспектом лекції з бібліографії. Поясніть специфіку наскрізьних, затекстових та посторінкових покликань на історичну літературу та джерела. Назвіть основні правила, яких повинен дотримуватися дослідник при

цитуванні у своїй праці джерел та думок інших дослідників. За яким принципом найбільш доцільно формувати перелік використаних джерел та літератури в студентській науковій роботі: курсовій, магістерській тощо. Поясніть яким чином потрібно формувати систематичні розділи в бібліографії таких робіт.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

На основі рекомендованої літератури дати визначення таким поняттям:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Педагогічний інститут, класичний університет, Інститут історії і політології, державний навчальний план, нормативні та навчальні дисципліни, вибіркові навчальні дисципліни, фундаментальні та професійно-орієнтовані дисципліни, бакалавр, спеціаліст, магістр, наукова ступінь, вчене звання	10
2	Історичне джерело, письмові, речові, етнографічні джерела, усна народна творчість, лінгвістичні джерела, фотодокументи, кінодокументи, фонодокументи, історичний факт, архів, архівний документ, архівний путівник. Спеціальні історичні дисципліни, джерелознавство, герменевтика, семіотика, деконструкція джерела, квантативний аналіз, усна історія, мікроісторія, просопографія.	10
3	Плюралізм, гіпотеза, історіографія, українська історіографія, монографія, підручник, науковий журнал, науково-популярний журнал, навчально-методичний журнал наукова стаття, автореферат, рецензія. Історичний факт, історизм, об'єктивність, об'єкт дослідження, предмет дослідження.	10
4	Історична бібліографія, ГОСТ, ДСТУ, бібліографічний опис, бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, персональна бібліографія, краєзнавча бібліографія, країнознавча бібліографія Поточна бібліографія, ретроспективний пошук, при- книжкова і пристаттейна бібліографія, бібліографічні покликання, наскрізьні покликання, за текстові покликання	10
	Разом	40

При виконанні самостійної роботи, зокрема, для того, щоб дати визначення зазначеним термінам, необхідно скористатися текстами лекцій та рекомендованою літературою до них. Також можна використати термінологічні словники, які вміщені у підручниках для студентів вищих навчальних закладів, довідникові видання.

1. Історичне джерелознавство. Підручник. Термінологічний словник / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. – Київ: Либідь, 2002. – С.461–476.
2. Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. Термінологічний словник. – Київ: Університет „Україна”. – С.260–319.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – Київ: 2002. – 360 с.

Підготувати реферати на теми:

1. Сучасна історична наука в Україні: проблеми та перспективи дослідження.
2. Навчальні музеї в Інституті історії і політології (Музей археології Прикарпаття, історико-меморіальний музей О.Довбуша, музей кафедри історії України).
3. Особливості класифікації писемних джерел.
4. Літописи як історичні джерела.
5. Роль нумізматичних пам'яток в українській історії.
6. Типи, види і форми видань документів.
7. Методика пошуку неопублікованих джерел.
8. Архівна справа на західноукраїнських землях XIX – першої половини XX ст.
9. Приватні наукові архіви в Україні в XIX – XXI ст.
10. Система архівних установ України.
11. Центральні державні архіви України.
12. Обласні державні архіви України.
13. Джерела української історіографії.
14. Історична наука в Україні XIX – початку XX ст.
15. Михайло Грушевський як історіограф.
16. Західноукраїнські українські історики другої половини XIX – початку XX ст.
17. Ярослав Дашкевич – видатний український історик.
18. Інститут історії України НАН України: структура установи, найважливіші напрямки наукових досліджень.
19. Типи бібліографічних покажчиків з історії. Класифікація бібліографічних видань.
20. Поточна історична бібліографія в сучасній Україні. „Літописи” Книжкової палати України.

При написанні рефератів необхідно використати основну та додаткову літературу до курсу, навчально-методичні посібники зазначені на нижче. Також можна самостійно здійснювати пошук літератури за допомогою друкованих та електронних каталогів бібліотек, використовувати електронні ресурси. Обсяг реферату – не менше 7 сторінок (А 4).
Обов'язково є

титульна сторінка на якій зазначається назва навчального закладу; тема реферату; прізвище та ім'я студента, який виконав роботу; прізвище та ініціали, наукова ступінь та вчене звання викладача, що перевірить реферат, місто і рік написання;

план реферату, затверджений викладачем;

виклад основних його положень

та висновки до реферату.

Список використаних джерел та літератури, що оформляється згідно діючих на сьогоднішній день правил бібліографічного опису. Див. Бюлетень ВАК України. – 2008. – № 3. – С. 9 – 13; Лекція 7 – 8. Роль історичної бібліографії в підготовці спеціаліста-історика.

Навчально-методичні посібники

1. Шологон Л.І. Вступ до спеціальності: методичний посібник для студентів першого курсу спеціальності „Історія”. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – 25 с.
2. Історичне джерелознавство. Підручник. Термінологічний словник / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. – Київ: Либідь, 2002. – С.461–476.
3. Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. Термінологічний словник. – Київ: Університет „Україна”. – С.260–319.
4. Архівні установи України. Довідник. – Київ, 2005. – Т.1.
5. Державний архів Івано-Франківської області: путівник. – Івано-Франківськ - Київ, 2008. – Ч. 1. – 521 с.
6. Музинчук О. Київський центральний архів давніх актів. Збірник документів. – Т.1. – Київ, 2002.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Путівник / Б.Іваненко (керівник), О.Бажан, А.Кентій та ін. – Київ, 2001.
8. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Путівник. Вип.1. – Київ, 2003.

Рекомендована література

Базова

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. – К., 1995.
2. Богданишин О.М. Джерелознавство історії України: навчально-методичний посібник. 3-є видання доп. та перероблене. – Харків: Видавництво: Сага, 2010.
3. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. – Львів: ЛОНМІО, 1996.
4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – Київ, 2002.
5. Історіографічний словник / Укл. С.Посохов, С.Куделко, Ю.Зайцева та інші. – Харків, 2004.
6. Історичне джерелознавство: Підручник / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. – К.: Либідь, 2002.
7. Інститут історії і політології: 70 років педагогічної, наукової й громадської діяльності / За редакцією проф. М.Кугутяка. – Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2010.
8. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. – К.: Генеза, 2004.

9. Коцур А.П. Коцур В.П. Історіографія історії України. – Чернівці, 1996.
10. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. – Львів: Світ, 1999.
11. Макарчук С. Джерелознавство історії України: навчальний посібник. – Львів: Світ, 2008.
12. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004.
13. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Київ: Знання-прес, 2002.
14. Яковенко Н. Вступ до історії. – Київ: Критика, 2007.

Допоміжна

1. Брайчевський М. Конспект історії України. Передмова. – Київ: Знання, 1993.
2. Блок М. Апологія історії, или ремесло історика. – Москва, 1993.
3. Зашкільняк Л.О. Методологія історії від давнини до сьогочасності. – Львів: ЛДУ, 1999.
4. Калакура Я., Матяш І. Архівознавство. – Київ: Видавничий дім „КМ Академія”, 2002.
5. Колінгвуд Р.Д. Ідея історії. – Київ, 1996.
6. Ключевський В.О. Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории. – Москва, 1968.
7. Нариси з історії архівної справи в Україні / За загальною редакцією І.Матяш та К.Климової. – Київ: Видавничий дім „КМ Академія”, 2002.
8. Немировский А.И. Рождение клио: у истоков исторической мысли. – Воронеж, 1986.
9. Онопрієнко В.І. Історія української науки ХІХ – ХХ століть. – Київ: Либідь, 1998.
10. Павленко Ю.І. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. – Київ, 1996.
11. Парфенов И. Основы исторической библиографии. – Москва, 1990.
12. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Український історичний журнал. –1999. – №3. – С.3–22.
13. Свідзінський А. Чи існують закони історії // Сучасність. –1998. – №12. – С.114–20.
14. Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ: Університет „Україна”, 2003.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота		максимальна кількість балів
Змістовий модуль №1		
Підсумкова за поточний контроль		30
Перевірка індивідуального		20

Методичний посібник

Шологон Лілія Іванівна

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:
методичні вказівки для студентів
першого курсу Інституту історії, політології
і міжнародних відносин**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2014

**УДК 371.214.114
ББК 74.580.263.1**